

вања ових спорова јер од тога да ли сматрамо управни спор из чл. 64 закона о управним споровима редовним спором, зависи да ли је тужилац у спору дужан да пре подношења нове тужбе против новог управног акта, донетог на основу пресуде, поново користи редовна правна средства у управном поступку. Др. В. И. је оправдано мишљења да се оваква тужба поднета на основу чл. 64 не може одбацити по чл. 27, тач. 4, 5 и 6, те да није ни потребно у том случају против новог управног акта претходно користити редовно правно средство у управном поступку. Др. В. И. је у овом случају и против примене чл. 28, јер нема места примени „кратког поступка поништавања управног акта“ пошто чл. 28 „предвиђа само поништење акта, а то протурјечи идеји спора пуне јурисдикције“ који предвиђа чл. 64. С обзиром на начело обавезности пресуда врховних судова које уједно обезбеђује тужиоцу у управном спору и „стварно реализирање његових права и интереса“, др. В. И. је мишљења да поступак по тужби из чл. 64 „у циљу да прекине могућност бесконачног парничења“ „има и својих особености, за разлику од нормалних спорова о законитости“ (с. 282—283). Аргументима др В. И. могло би се још додати да по чл. 65 „ако надлежни орган после поништења управног акта не донесе у року од 30 дана нови управни акт или акт у извршењу пресуде“ странка може под одређеним условима захтевати од Врховног суда да донесе нови управни акт уместо надлежног управног органа. Према томе, зашто би при хутању администрације по чл. 65 посебан поступак био дозвољен а не би био дозвољен посебан поступак по чл. 64 који такође прописује посебна правила о поштовању обавезности пресуда врховних судова.

Иако је и др. В. И. у својим коментарима имао у виду судску праксу и истицао њена гледишта, уз коментар је код већине законских одредаба посебно издвојена одговарајућа судска пракса. Тако сређени поједини ставови наше судске праксе могу корисно послужити и теорији и пракси јер су сакупљени на једном месту уз одговарајуће законске одредбе, те олакшавају налажење праксе наших судова у вези са управним спором. Подвлачећи корисност овако сређеног прегледа управносудске праксе, нужно је истаћи да се за упознавање и проучавање наше управносудске праксе не смео основити само на одреднице које могу бити веома корисне, нарочито ако исправно одражавају одговарајуће ставове судова. Такво прилажење судској пракси уједно може претстављати и опасност да се поједини ставови суда у конкретним случајевима схвате као устаљена гледишта судске праксе, иако то нису, јер свакако зависи и од чињеничног стања и посебних околности сваког случаја. Стога, у појединим случајевима, без консултовања и проучавања самих пресуда које се на основу наведених података лако могу наћи, не би се увек могли извучити одређени закључци о извесним гледиштима наше судске праксе.

Независно од учињених примедби у погледу коришћења наведених одредница судске праксе, овај коментар закона о управним споровима заједно са прегледно сређеним ставовима судске праксе, озбиљан је рад и може се само препоручити.

Д. Ђ. Ленковић

Tauno Tirkkonen: DAS ZIVILPROZESSRECHT FINNLANDS. (Ius Finlandiae, Publikationen des Finnischen Juristenvereins, Serie D, No. 3.) Helsinki, Auslieferung durch Akateeminen Kirjakauppa, 1958, XIV+102 pp.

Финско удружење правника (основано 1898) издаје од 1954, поред осталих својих публикација, серију *Ius Finlandiae* која се састоји од систематских приказа појединих области финског права, написаних на енглеском, француском или немачком језику, у сврху упознавања правника других земаља са тим правом. У тој серији објављена је и

књига др. Тауно Тирконена, ред. професора процесног права на Правном факултету у Хелсинкију. Изложићемо у приказу те књиге оно што је карактеристично за финско грађанско процесно право.

Финска је, како писац у уводу каже, своје правно уређење добила од Шведске. Отуда и финско процесно право има врло много сличности са шведским, као и са правима других нордских земаља. Из времена кад је Финска била саставни део Шведске потиче и најзначајнији извор данашњег финског процесног права — Општи грађански законик из 1734, који садржи и отсек о парничном поступку. Други значајан извор је закон о принудном извршењу од 1895. Оба ова законодавна дела претрпела су више измена и допуна (с. 1 и 3). Једини, по мишљењу писца, модерни део финског процесног права чине одредбе о доказном поступку, донесене законом од 1948 (с. 41). Процесноправне одредбе садржане су и у неким другим законима, тако у законодавству о браку од 1929 и у закону о патентима од 1943. Због застарелости законских прописа и празнина у њима, у финском процесном праву има нарочити значај судска пракса, коју писац сматра за део обичајног права (с. 4).

У погледу границе према кривичном поступку, треба истаћи да је у финском праву адхезиони принцип спроведен доследно. Приватноправни захтеви, засновани на кажњивој радњи, расправљају се увек у кривичном поступку. И обратно, кажњива радња, која је учињена у вези са грађанским спором и стоји у акцесорном односу са главном ствари, предмет је заједничког пресуђења са главном ствари у грађанском поступку (с. 9 и 10). — Са становишта међународног процесног права, занимљиво је да у Финској страна пресуда не ужива признање ни у погледу правснажности ни у погледу извршности, али ово правило има изузетке (с. 13).

Проф. Тирконен истиче да основна начела парничног поступка немају у Финској значај апсолутних правних принципа, него претстављају више практичне максиме које се примењују уколико допринос остварењу циља парнице (с. 14). У финској науци је уобичајено да се начело диспозиције разликује од расправног начела. Писац сматра да је ово друго начело у финском праву модификовано, али те модификације крећу се, по нашем мишљењу, у границама отступања која су предвиђена и у средњоевропским процесним правима. Суд може и по службеној дужности да изведе доказе, али саслушање странака и полагање исправе не може наредити противно вољи странке (с. 16). У брачним, патернитетским и неким наследноправним споровима примењује се официозно начело (с. 15). За поступак пред нижим судовима важи начело усмености, али пошто се пресуда заснива на записнику, то је, по мишљењу писца, и тај поступак у основи усмен. Начела непосредности и јавности трпе разумљиве изузетке (с. 17). Новелом од 1948 уведена је теорија слободне оцене доказа (с. 18).

У Финској је парнични поступак тростепен (с. 24). Сви судови су колегијални, али овај појам има посебно значење кад је реч о судовима првог степена — среским судовима. Срески суд се састоји од једног судије као претседника и једног одбора (*Ausschuss*) поротника-лаика. Поротници имају колективан глас и могу надгласати претседника само ако су до свога гласа дошли једногласно (с. 19). Нижи суд у граду је суд градског већа (*Rathausgericht*) који се састоји од градоначелника, као претседника, и двојице чланова градског већа. У Финској постоје четири суда који, као судови другог степена, решавају у већима од тројице судија. Највиши суд, у Хелсинкију, има једног претседника и 21 правосудног саветника као чланове (с. 20 и 21). Поред судова опште надлежности, у Финској постоје и судови посебне надлежности: судови за деобу земљишта, судови за спорове из социјалног осигурања и радни судови (с. 21). — У финском процесном праву не постоји установа изузећа по предлогу странке, постоји само

изузеће по сили закона (с. 22). — Адвокатура није регулисана, због чега је број адвоката прилично велик. Заступање странке је слободно (с. 27). Јавно тужиоштво не игра у грађанском поступку велику улогу. Оно има могућности да употреби правна средства против пресуде којом је брак разведен или поништен (с. 28).

Парница почиње тећи достављањем позива туженом да на тужбу одговори. Од дејства литиспенденције треба истаћи нарочито забрану преиначења тужбе, која је апсолутна и на коју суд мора да пази по службеној дужности. Позив је уствари једина припрема за расправу. По мишљењу писца то је недовољно и води развлачењу парнице (с. 36). Отступања од редовног тока поступка, — поравнање, повлачење тужбе и поступак у случају изостанка — допуштена су и у финском праву (с. 39). Посебно треба истаћи да се парница гаси без одлуке, ако обе странке, или само тужилац, изостану без оправданог разлога. У случају изостанка туженог суд доноси пресуду због изостанка, али само ако је тужилац доказао одлучне чињенице. У противном, поступак се одлаже а тужени се осуђује на новчану казну. По мишљењу писца овакво уређење је застарело (с. 40). По питању расподеле терета доказивања, закон поставља правило које наука сматра недовољним. Пракса је прихватила у овом питању став науке (*Wrede*) који се, по нашем мишљењу, у основи не разликују од онога који је владајући у савременој немачкој науци (с. 44). — У погледу доказне снаге, закон не разликује јавне од приватних исправа. Што се тиче сведока, карактеристично је да супруг и заручник странке, као и извесни блиски сродници, имају право да без икакве мотивације ускрате сведочење (с. 45). Суд може, по угледу на енглеско и норвешко право, препустити странкама да оне саслушавају сведока. Као вештак сматра се само оно лице које је за то именовано од стране суда. Ако странка именује за вештака неко друго лице, онда за њега важе правила о доказивању сведоцима (с. 46). Саслушање странака уз обећање истине (дакле, без заклетве) нема супсидијерни карактер (с. 49).

Делимична пресуда није могућна (с. 50). Занимљиво је да се, по владајућем гледишту у финској науци, правна снага пресуде простире и на онај део изреке којим је суд пресудио *ultra petita partis* (с. 54). Суд може на захтев странке донети „тумачење“ правоснажне пресуде, али само кад за то говоре особити разлози, на пример, у случају кад пресуда због нејасне садржине не може бити извршена. „Тумачење“ може странка напасти пред вишим судом (с. 55).

У науци се правни лекови деле на редовне и ванредне. Редовни су: призив, ревизија, жалба и приговор против контумационе пресуде. Прва три правна лека су деволутивна, а сва четири имају суспензивно дејство (с. 55). Жалилац може у призиву изнети нове чињенице и предложити нове доказе. Мада по закону има могућности за расправу пред призивним судом, поступак пред тим судом је готово искључиво писмен. Ревизијски суд је Највиши суд. Начелно, странке не могу ревизијом износити нову процесну грађу, али се ревизијски суд може упустити у испитивање како правног тако и чињеничног питања. Законом од 1955 уведена су ограничења по којима ревизија може бити изјављена само у одређеним случајевима, при чему игра улогу и вредност спорног предмета. Поступак пред ревизијским судом је чисто писмени (с. 57 и 58). — Од ванредних правних средстава далеко је најважнија реституција, која се појављује у три облика: као повраћај у пређашње стање, као понављање поступка и као аналогна реституција. Повраћај је могућ само у случају пропуштања рока и пракса га дозвољава врло либерално. О повраћају одлучује највиши суд. Слична правила важе и за понављање поступка (с. 61 и 62). Установу аналогне реституције створила је и развила судска пракса. Овај правни лек се улаже кад јавни интерес захтева да се отклони дејство правоснажне пресуде која је очевидно противна закону, или је засно-

вана на очевидно нетачном чињеничном стању. Употреба овог правног лека је чешћа у кривичном поступку (с. 63).

Од посебних поступака треба истаћи нарочито поступак на основу исправа и поступак издавања платног налога. Први је сумаран и води се пред извршним органом. (Због тога је његова правна природа спорна.) Како захтев, тако и приговори дужника, морају бити засновани на исправама. Ако дужник оспори истинитост исправе о дугу, а поверилац не успе да ту истинитост докаже, виши егзекутор, пред којим се овај поступак води, упућује правну ствар на општи поступак пред среским судом (с. 64). Поступак издавања платног налога уведен је тек у новије време, 1954. Он личи на поступак опомињања немачког права. Његова суштина је у томе да срески суд, на основу једностраног тврђења о постојању дуга, које не мора бити поткрепљено доказима, издаје платни налог против кога туженом стоји на располагању приговор (*Einspruch*). У случају приговора, спор се расправља пред судом који је налог издао (с. 69).

Принудно извршење је у надлежности управе а не судова. Виши извршни орган је виши егзекутор, а нижи — нижи егзекутор. Начелно, за наређење извршења је надлежан виши, а за спровођење нижи егзекутор. Међутим, у практично важним случајевима нижи је овлашћен да извршење спроведе без наређења вишега. У тим случајевима може се извршење предложити непосредно нижем егзекутору. За извршење на покретним стварима важи принцип приоритета. Обратно, извршење на непокретној имовини има у извесној мери значај стечаја на једном делу имовине, те за ово извршење у многом погледу важе правила стечајног поступка (с. 72 и 73). Пленидба је различита, према томе да ли је реч о пленидби покретне или непокретне имовине (с. 76 и 77). Уновчење бива јавном дражбом (с. 78). Посебни поступак за поделу куповне цене постоји само у случају продаје непокретне имовине (с. 80). Остале врсте извршења су у закону мање разрађене. То су оне исте врсте које постоје и у нашем данашњем праву. Као средства обезбеђења, финско право познаје пленидбу, забрану отуђења и забрану путовања изречену дужнику (с. 82). Привремена мере обезбеђења нису регулисане законом на један општи начин, него у два специјална случаја, од којих је један сметање поседа, а други принудно испражњење најамне просторије односно закупног земљишта (с. 83). Редован правни лек у извршном поступку је само један — жалба (с. 84).

Обавеза побеђене странке да другој накнади процесне трошкове заснована је на принципу накнаде штете. Од овог принципа финско право познаје неке занимљиве, за наше схватање необичне изузетке. Тако, свака странка сноси своје трошкове, ако је ствар била тако нејасна и сумњива да је подлегла странка имала повода за парницење. Трошкови се компензирају ако је једна странка победила у првом, а друга у другом степену, осим ако другостепени суд, узимајући у обзир особите околности, друкчије одлучи. Али, ако Највиши суд потврди другостепену пресуду, побеђена странка мора у сваком случају накнадити противнику трошкове (с. 85). Финско право познаје и ослобођење од парничних трошкова (с. 87).

Поступак пред изабраним судовима регулисан је посебним законом од 1928. Правила тога закона примењују се не само у случају уговора о изабраном суду, него и у случају кад лица од поверења имају по пропису или по тестаменту да утврде неко обештећење или да реше неко друго спорно питање, а за овај њихов посао није ништа друго одређено (с. 89): За поступак пред изабраним судом карактеристично је да суд може уз претњу новчаном казном натерати изабраног судију да своју дужност врши (с. 93). Уосталом, за овај поступак важе правила која су углавном слична онима које садржи наш закон о парничном поступку.